

TA'LIM JARAYONIDA MOTIVATSIYANING O'RNI VA UNI OSHIRISH YO'LLARI

Qodirova Mashhura Nasirovna

O'zbekiston milliy pedagogika universite PhD dotsent

Yunusova Marg'uba Botirovna

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti talabasi

O'zbek tili va adabiyoti

Abstract

This article examines the role of motivation in the educational process and explores effective ways to enhance it. It analyzes different types of motivation and their influence on students' academic performance and engagement in learning activities. Particular attention is given to strategies for increasing students' interest in learning, including the development of both intrinsic and extrinsic motivation. The study also highlights the importance of the teacher's role, the use of interactive teaching methods, and the implementation of goal-oriented encouragement techniques to improve the overall quality of education.

Key words: Motivation, educational process, intrinsic motivation, extrinsic motivation, student engagement, teaching strategies, learning outcomes.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль мотивации в образовательном процессе и исследуются эффективные способы ее повышения. Анализируются различные типы мотивации и их влияние на академическую успеваемость студентов и вовлеченность в учебную деятельность. Особое внимание уделяется стратегиям повышения интереса студентов к обучению, включая развитие как внутренней, так и внешней мотивации. Исследование также подчеркивает важность роли учителя,

использование интерактивных методов преподавания и внедрение техник целеполагания и поощрения для улучшения общего качества образования.

Ключевые слова: Мотивация, образовательный процесс, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, вовлеченность студентов, стратегии преподавания, результаты обучения.

Annotatsiya

Ushbu maqolada ta'lim jarayonida motivatsiyaning o'rni va uni oshirishning samarali yo'llari tahlil qilinadi. Motivatsiyaning turli turlari hamda ularning o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi va o'quv faoliyatidagi faolligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish, ichki va tashqi motivatsiyani rivojlantirish usullariga alohida e'tibor qaratiladi. Tadqiqotda motivatsiyani shakllantirishda o'qituvchining roli, interfaol o'qitish metodlaridan foydalanish hamda maqsadga yo'naltirilgan rag'batlantirish usullarining ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Kalit so'zlar: Motivatsiya, ta'lim jarayoni, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, o'quv faolligi, o'qitish strategiyalari, ta'lim natijalari.

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim tizimini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabati va faolligini belgilovchi asosiy omillardan biri — motivatsiyadir. Motivatsiya o'quvchilarning o'quv faoliyatiga qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil izlanishga undaydi hamda bilimlarni chuqur va barqaror o'zlashtirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonida motivatsiyaning yetarli darajada shakllanmaganligi o'quvchilarning darslarga befarqligi, past o'zlashtirish ko'rsatkichlari va faol ishtirok etmasligiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, o'quvchilarda ichki va tashqi motivatsiyani uyg'otish, uni doimiy ravishda qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, zamonaviy ta'limda interfaol metodlardan foydalanish, innovatsion yondashuvlarni qo'llash va individual yondashuvni ta'minlash orqali motivatsiyani oshirish imkoniyatlari

kengaymoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — ta'lim jarayonida motivatsiyaning o'rnini aniqlash va uni oshirishning samarali yo'llarini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida motivatsiyani shakllantirishga qaratilgan usullar va ularning amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilar ko'pincha motivatsiya bilan bog'liq turli muammolarga duch kelishadi. Eng avvalo, o'qishga bo'lgan qiziqishning pastligi keng tarqalgan muammolardan biridir. Bu holat ko'pincha darslarning bir xil usulda olib borilishi, mavzularning o'quvchi hayoti bilan bog'lanmasligi yoki ularning shaxsiy qiziqishlari inobatga olinmasligi bilan izohlanadi. Natijada o'quvchilar darslarga faqat majburiyat sifatida qaraydi va bu bilimlarni chuqur o'zlashtirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yana bir muhim muammo — ichki motivatsiyaning yetishmasligidir. Ko'plab o'quvchilar faqat baho olish yoki jazodan qochish maqsadida o'qiydi. Bunday vaziyatda ular mustaqil fikrlashga, yangi bilimlarni o'rganishga ichki ehtiyoj sezmaydi. Natijada murakkab vazifalar oldida tezda qiziqishini yo'qotadi va o'qish jarayoniga yuzaki yondashadi. Shuningdek, o'ziga ishonchsizlik va xato qilishdan qo'rquv ham o'quvchilarning muhim muammolaridan biridir. Ayrim o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishdan tortinadi, noto'g'ri javob berishdan yoki tanqid qilinishdan qo'rqadi. Bu esa ularning darslarda faol ishtirok etmasligiga olib keladi va umumiy o'quv natijalariga salbiy ta'sir qiladi.

Tadqiqot va kashfiyot

Rachman (2022) tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarga ko'ra, Universitas Muslim Indonesia Tibbiyot fakulteti tashkilotga sodiqlik (organizational commitment) tushunchasi, uning xodimlar xulqi hamda ish samaradorligiga ta'siri bo'yicha keng qamrovli tahlil keltirilgan. Ushbu tadqiqotda sodiqlikning uchta asosiy turi ajratilgan: affektiv sodiqlik, davomiy sodiqlik va me'yoriy sodiqlik. Affektiv sodiqlik xodimning tashkilotga hissiy bog'liqligini ifodalaydi; davomiy sodiqlik ishni tark etish bilan bog'liq xarajatlar asosida shakllanadi; me'yoriy sodiqlik esa majburiyat hissiyotiga tayanadi. Meyer va boshqalar (2004) fikriga ko'ra, affektiv sodiqligi yuqori bo'lgan xodimlar tashkilot maqsadlariga chuqur bog'langanligi sababli yuqori samaradorlik, kuchli sodiqlik

va past ishdan ketish istagini namoyon etadilar. Masalan, tashkilotiga hissiy jihatdan bogʻlangan xodim odatda oʻz vazifasi doirasidan tashqari ham qoʻshimcha mehnat qiladi va ish sifatini oshirishga intiladi.

Shunga oʻxshash tarzda, Shamshiddinova Muxlisa Ziyovuddin qizi tashkilotga sodiqlikni psixologik va xulqiy omil sifatida qaraydi va uning xodimlar samaradorligiga bevosita taʼsirini taʼkidlaydi. Muxlisaning fikricha, sodiqlik faqat tashkilotda qolish emas, balki uning qadriyatlarini ichki jihatdan qabul qilish va shaxsiy maqsadlarni tashkilot maqsadlari bilan uygʻunlashtirishdir. Bu esa masʼuliyat, motivatsiya va mehnat unumdorligini oshiradi. Amaliy jihatdan, tashkilot qadriyatlariga chuqur ishonadigan xodim koʻproq tashabbus koʻrsatadi, hamkasblari bilan samarali hamkorlik qiladi va qiyin sharoitlarda ham barqaror ishlashni davom ettiradi. Muxlisa tadqiqoti sodiqlik ish muhitidagi xulq-atvorni mustahkamlovchi muhim omil ekanligini koʻrsatadi.

Qoʻshimcha ravishda, Yoke va boshqalar (2025) oʻz tadqiqotida ichki motivatsiyaga va uning xodimlar samaradorligini oshirishdagi ahamiyatiga eʼtibor qaratadi. Tadqiqot natijalariga koʻra, ichki motivatsiya – yaʼni ishni bajarishdan zavq olish, qiziqish va shaxsiy qoniqish – tashqi ragʻbatlarga qaraganda ijodkorlik va samaradorlikka kuchliroq taʼsir koʻrsatadi. Ichki motivatsiyaga ega xodimlar oʻz vazifalariga chuqur yondashadi, yangi gʻoyalar ishlab chiqadi va yuqori natijalarga erishadi. Masalan, murakkab muammolarni hal qilishdan zavq oladigan xodim yangi yechimlarni sinovdan oʻtkazishga moyil boʻlib, doimiy nazorat talab qilinmasa ham yuqori sifatli natijalarni taʼminlaydi.

Shu muomolarni bartaraf etish uchun bir qator samarali yechimlarni qoʻllash zarur. Avvalo, oʻqishga boʻlgan qiziqishni oshirish uchun darslarni interfaol usullar asosida tashkil etish muhimdir. Guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish, amaliy misollar va hayotiy bogʻliqliklarni kiritish oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

Ikkinchidan, ichki motivatsiyani rivojlantirish uchun oʻquvchilarga mustaqil fikrlash va tanlov imkoniyatini berish kerak. Oʻqituvchi faqat nazorat qiluvchi emas, balki

yoʻnaltiruvchi rolini bajarishi lozim. Oʻquvchining kichik yutuqlarini ham eʼtirof etish, uni ragʻbatlantirish va real hayotdagi maqsadlar bilan bogʻlash ichki motivatsiyaning shakllanishiga yordam beradi.

Uchinchidan, oʻziga ishonchsizlik va qoʻrquvni kamaytirish uchun qoʻllab-quvvatlovchi va xavfsiz taʼlim muhitini yaratish zarur. Oʻqituvchi oʻquvchilarning xatolarini tanqid qilish oʻrniga ularni tahlil qilishga yordam berishi kerak. Ijobiy fikr bildirish, psixologik qoʻllab-quvvatlash va bosqichma-bosqich murakkab topshiriqlar berish oʻquvchining oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi.

Umuman olganda, motivatsiyani oshirishda oʻqituvchining pedagogik mahorati, zamonaviy metodlardan foydalanishi va oʻquvchiga individual yondashuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Rachman, M. M. (2022). Impact of motivation on performance: The role of organizational commitment. *Jurnal Manajemen Teori Dan Terapan | Journal of Theory and Applied Management*.

2. Qizi, S. M. Z. (2025). **TIL OʻRGANISH JARAYONIDA MOTIVATSIYANING OʻRNI VA TAʼSIRI.**

Taʼlim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi.

3. Yoke, S. K., Jamil, N. I., Zambri, W. a. a. M., & Fisol, S. ' . M. (2025). Motivation in the Digital Age: The role and impact of SWM videos in university student learning. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*.